

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı The War of Tripoli in Karagöz Caricatures

Sarıkaya Makbule♦

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Tarih
Bölümü

email: makbulesarikaya@ardahan.edu.tr

ملخص:

حرب طرابلس في كاريكاتور قره كوز

قره كوز، التي بدأت النشر في إسطنبول في 10 أغسطس 1908، هي مجلة فكاهية و كاريكاتورية كانت تصدر في تركيا حتى عام 1951. و كانت المجلة، التي كانت تصدر عادة مرتين في الأسبوع، مكونة من 4 صفحات. تتابع المجلة قره كوز و حاجيوات، الشخصيتان المحببتان لآلاف السنين في الأدب الشفهي التركي، بمحادثتهما و رسوماتهما المتبادلة. لقد شهد قره كوز، الذي تعامل مع التطورات السياسية و العسكرية و الاقتصادية و الاجتماعية في تلك الفترة، التاريخ بالبطولة الفعالة للفن التركي الساخر. في هذه العملية، تعامل قره كوز، بصفته شاهد عيان مكتوبًا/مرئيًا لتلك الفترة، مع القضايا الخطيرة مثل الحرب بأسلوب فكاهي و قدم أجندة البلاد و الكلمة إلى الجمهور العام باستخدام قوة الخط.

تمت محاولة إنشاء نظام جديد في العالم في القرن العشرين. في بداية القرن، عندما تحولت حروب التقاسم إلى حرب عامة كبيرة، تابع قره كوز الأحداث على الساحة الوطنية و الدولية. إحدى المنشورات التي استولى عليها قره كوز خلال هذه الفترة هي حرب طرابلس عام 1911 مع احتلال إيطاليا لمنطقة طرابلس التابعة للدولة العثمانية. و في هذه الفترة التي تحول فيها سباق القوة بين القوى العظمى إلى حرب إقليمية، لعب قره كوز دور إعلام الجمهور العثماني. قره كوز ، الذي ناقش العملية التي استمرت حتى توقيع معاهدة أوشي بين الطرفين، و تابع أيضًا القضايا

♦ Corresponding Author

المتعلقة بالعلاقات بين الدول، بما في ذلك التطورات الداخلية و الخارجية. وقدم قره كوز، الذي تناول التقييمات و النتائج حول الحرب بأكثر من خمسين رسمًا كاريكاتوريًا، أخبار طرابلس للرأي العام التركي و العالمي.

الكلمات المفتاحية:

قره كوز؛ طرابلس؛ إيطاليا؛ تركي؛ الدولة العثمانية.

Abstract:

Karagöz, which started its publication life in İstanbul on August 10, 1908, is a humor and caricatures magazine that was published in Türkiye until 1951. The magazine, which was usually published twice a week, had 4 pages. The magazine follows Karagöz and Hacıvat, the beloved characters of thousands of years of Turkish oral literature, with their mutual conversations and drawings. Karagöz, who dealt with the political, military, economic and social developments of the period, witnessed history with the effective heroism of Türk satirical art. In this process Karagöz, as an eyewitness written/visual sources of the period, handled serious issues such as war in a humorous style and presented the country's and word's agenda to the public bay using the power of line.

A new order was tried to be created in the world in the 20th century. At the beginning of the century, when the sharing wars were turning into a great general war, Karagöz followed the events in the national and international arena. One of the publications captured by Karagöz during this period is the 1911 Tripoli War with the occupation of Italy in the Tripoli region of the Ottoman State. In this period when the power race between the great powers turned into a regional war, Karagöz played the role of informing the Ottoman public. Karagöz, who discussed the process that continued until the Uşi (Ouchy) Treaty was signed between the parties, also followed the issues related to inter-state relations, including internal and external developments. Karagöz, who addressed the evaluations and findings about the war with more than fifty caricatures, presented the news about Tripoli to the Turkish and world public opinion.

Keywords:

Karagöz; Tripoli; Italy; Türk; Osmanlı State.

Giriş

10 Ağustos 1908'de İstanbul'da yayın hayatına başlayan Karagöz 1951'e kadar çıkan bir mizah ve karikatür dergisidir. Hüseyin Cemaleddin yönetimindeki dergide Ali Fuad, Mahmut Nedim, Ali Haydar, Baha Tevfik, Akagündüz (Enis Avni), Halit Naci ve Mehmet Baha Bey gibi yazar ve karikatüristler çalışmıştır. Genellikle haftada iki kez çıkan dergi 4 sayfalıktı¹. Dergi binlerce yıllık Türk sözlü edebiyatının sevilen karakterleri Karagöz ve Hacivat'ın karşılıklı konuşurduğu ve dönemin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal gelişmelerinin ele alındığı ciddi bir eserdir. Türk hiciv sanatının keskin bir üslupla kullanıldığı bu dergi tarihe tanıklık eden önemli bir kaynaktır.

Yeni bir dünya düzenin oluşturulmaya çalışıldığı XX. Yüzyılın başlarında, paylaşım savaşlarının büyük bir genel harbe yöneldiği bir dönemde ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip eden Karagöz, önemli bir süreli yayındır. Derginin ele aldığı konulardan biri de Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp bölgesini İtalya'nın işgal etmesiyle başlayan 1911 Trablusgarp Savaşı'dır. Büyük devletler arasındaki güç yarışının bölgesel bir savaşa dönüştüğü bu süreci takip eden Karagöz, Osmanlı kamuoyunu bilgilendirme rolü üstlenmiştir.

Osmanlı Devleti Döneminde Trablusgarp

İtalya'nın 1911 sonlarında saldırdığı Trablusgarp, bu günkü Libya'yı içine alan, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Vilayeti ile Bingazi müstakil sancağını kapsayan Kuzey Afrika'daki Türk toprağıydı. Akdenizde stratejik bir mevki olan Trablusgarp, 15 Ağustos 1551'den itibaren Türk hakimiyetine girmiş ve bir eyalet olarak teşkilatlandırılmıştı². Cezayir, Tunus ve Trablusgarp önce *Garp Ocakları* adıyla sonra birer eyalet olarak, Akdeniz'deki Türk hakimiyetini sağlayan bir nokta olarak müslümanları haçlı saldırılarından korumaktaydı. Bölge, merkezden uzak olması, göçebe ve aşiretler halinde yapılanması ve hristiyan ülkelerle savaş

¹**SAKA (Özge):** *Karagöz Dergisine Göre Avrupa Devletleri Balkan ve Trablusgarp Sorunu (1908-1913)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2018, s. 9.

²**ORHAN (Müge):** *Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2010, s. 3.

durumunun olması gibi nedenlerle tımar sistemi dışında farklı bir uygulama ile yönetilmiştir³. Trablusgarp “paşa” ünvanlı ve merkezden gönderilen valiler tarafından idare edilmiştir. Çeşitli vergilerden muaf tutulan bu bölge kimi zaman güçlü ailelerin saltanatına da maruz kalmış hatta 1711’den itibaren Karamanlılar hanedanı devrinde bağımsız bir devlet görünümü kazanmıştır⁴. 1830’da Cezayir’in Fransızlar tarafından işgali, Mısır’da Mehmet Ali Paşa isyanı gibi gelişmeler Trablusgarpta bazı karışıklıklara neden olmuştur. Böylece 1835’de merkezle bağları güçlendirilen Trablusgarp İstanbul’dan atanan valilerce yönetilmiş ve şehir imar edilerek, okul, hastane, kışla, dükkan ve posta teşkilatı gibi kamu yatırımları yapılmıştır⁵.

Osmanlı’nın Akdenize açılan önemli limanlarından biri olan Trablusgarp, üç buçuk asır sorunsuz bir şekilde Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır⁶. Ancak 1871’de İtalya’nın siyasi birliğini tamamlayıp sömürge yarısına girmesiyle ve Osmanlı toprağı olan Arnavutluk, Trablusgarp ve Bingazi’ye yönelmesiyle bu durum değişmiştir⁷. Çünkü Tunus ve Cezayir’in Fransa kontrolünde olmasının yanında büyük güçlerin 1878 Berlin Kongresi’nde verdikleri destekle İtalya, Trablusgarp ile açıkça ilgilenmeye

³ Detaylı bilgi için **ELGHAWİ (Haitham Mohamed)**: *The Waqf Buildings in Tripoli in 1835-1911*, unpublished Doctoral Thesis, Karabük Üniversitesi, Karabük, 2019.

⁴ **KILIÇASLAN (İbrahim)**: *Ottoman İntervention in Tripoli (1835) and the Question of Ottoman İmperialism in the 19th. Century*, Sabancı Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 17.

⁵ **ALWARSHFANİ (Jomma Gh Daw)**: *Osmanlı Son Döneminde Trablusgarp Vilayetinde Eğitim Faaliyetleri (1835-1911)*, Kastamonu Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kastamonu, 2022, s. 15; **AGBİLİ (Frag)**: *Trablusgarp’ın İtalya Tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti’nin Tutumu*, Karabük Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karabük, 2019, s. 64-74; **ELGHAWİ (Haitham Mohamed)**: *op. cit.*, s. 20.

⁶ **ÖZDAĞ (Abdullah)**: *Trablusgarp Vilayetinde İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapı (1876-1911)*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014, s. 27.

⁷ **AVANZADE MEHMET SÜLEYMAN**: *Trablusgarp ve Devlet-i Aliye –İtalya Vaka-i Harbiyesi*, Tarihsiz, Cihan Matbaası, s. 3 (Tarihsiz olan eser “Vatanın bir uzv-u kıymettarı olan Trablusgarp vilayeti hakkında malumat-ı tarihiye ve coğrafiye, Trabluslular adet ve ahlakına ve düşman vatan olan İtalya’ya dair malumat ve vaka-i harbiye ile vesaik-i resmîyeye muhtevidir.” Yazısıyla başlayan eser muhtemelen 1911’de hazırlanmıştır.

başlamıştır. Ayrıca az bir maliyet ve küçük bir askeri operasyon ile buranın alınabileceğini savunan İtalya basını Trablusgarp'taki Osmanlı yönetimini eleştirirken iki ülke arasındaki diğer ilişkiler de bozulmaya yüz tutmuştur⁸. Oysaki daha Selçuklular döneminde başlayan Türk-İtalyan ilişkileri Osmanlı döneminde ticari yönden oldukça artmıştı. Venedik ve Ceneviz devletleri yaptıkları birçok antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Avrupa ve Akdeniz'deki hakimiyetini kabul etmişlerdi. Yüzyıllarca süren bu iyi ilişkiler 28 Eylül 1911'de İtalya'nın verdiği 24 saatlik iltimatom ile 29 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle bozulmuştur.

Trablusgarp, İtalya'nın iktisadi yönden sömürge alanı olmakla birlikte Akdenizde güçlü bir devlet olması ve italyan ulus bilincinin gelişmesi yönüyle de önemliydi. Bu amaçla 1873'den itibaren İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'de italyan sermayesini kullanarak kendine iktisadi zemin yaratmaya ve mülk almaya başlamıştır. Kurdukları banka, gazete, okul, ulaşım teşkilatlarıyla Trablusgarp ve Bingazi'ye yerleşen italyanlar bazı Arap aşiretleriyle de yakın ilişkiler kurmuş⁹, ayrıca asılsız haberlerle bölgede ve uluslararası mecrada Osmanlı yönetimine karşı kara propagandaya başlamıştır. Neticede kırk yıl içinde Trablusgarp özelinde Osmanlı iç işlerine müdahale edecek noktaya gelen bu kapsamlı saldırılar resmi yazışmalara dahi konu olmuştur.

1881'de Mısır'ın İngilizler ve Tunus'un Fransızlarca işgalinden sonra telaşlanan İtalya, 24 Nisan 1911'de Fransız ordusunun Fas'ı işgaliyle başlayan Fas krizi sırasında Trablusgarp'ı kendi hayat sahası olarak gördüğünü ilan etmiştir¹⁰. İtalya, 1900 ve 1902'de Fransa ile yaptığı antlaşmalardan da yararlanarak¹¹ büyük güçlerle temasa geçmiş ve işgalden önce uluslararası dengeleri kendi lehine hazırlamış ve 1911 sonlarında harekete geçmiştir.

⁸**KOLOĞLU (Orhan):** *Trablusgarp Savaşı ve Türk Subayları 1911-1912*, Ankara, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, 1979, s. 4.

⁹**KURTCEBE (İsrafil):** *Türk İtalyan ilişkileri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s. 14-15.

¹⁰**GÜRER (Mümtaz Onur):** *İtalyan Krallığı'nın Doğu Akdeniz Politikası (1861-1913)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2007, s. 36, 39, 44.

¹¹**GÜRER (Mümtaz Onur):** *op. cit.*, s. 80

Trablusgarp Savaşı (1911)

Savaş başladığında Osmanlı Devleti'nin genel vaziyeti ve bölgedeki durumu pek iyi değildi. Uzun zamandır Batıdaki gelişmeleri takip edemeyen Osmanlı Devleti, tımar sistemi bozulduğu ve kapitülasyonların genişletilmesiyle ekonomiden tarıma, vergiden asayaşe her alanda sorunları artan bir ülke olarak Batının "hasta adam"ı haline gelmişti. XX. Yüzyılın başından itibaren Balkanlardaki karışıklıklar, Rusya'nın güçlenmesi, 1908 meşrutiyetin ilanı, İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı topraklarını işgali ve azınlıklar üzerindeki himayeci tavırlarıyla mücadele edemeyen devlet, ekonomik olarak dışa bağımlı ve borçluydu. Bu durumdaki Osmanlı Devleti, 1911'de hazırlıksız olduğu ve doğrudan müdahale edemediği Trablusgarp bölgesinde İtalya ile savaşa sürüklenmişti.

Uzun süredir bu işgale hazırlanan İtalya, güçlü donanması ve ordusu ile 1911 Eylül ortalarında Trablusgarp kıyılarında görüldüğünde, bölgede hazırlığı olmayan Osmanlı Devleti buradaki birliklerini Yemen'deki isyanı bastırmaya göndermiş, Hamidiye taburlarını dağıtmış ve Trablusgarp'a silah sevk edememiş bir haldeydi. İtalya'nın Osmanlı'ya bir savaş açmayacağını öngören Osmanlı yönetimi İtalya'nın istediği imtiyazları vererek ve diplomatik yolları kullanılarak savaş engellenmek istese de¹² 28 Eylül notası bu beklentiyi boşa çıkarmıştır. Bu süreçte büyük devletlere başvuran Osmanlı yönetimi olumsuz cevaplar almış, hatta Rusya Kars ve Sarıkamış'ta yığılmasını arttırmış, Balkan devletleri ise savaş hazırlığına girişmişti. Osmanlı Devleti'nin bu çaresizliği muhalefet kadar halk ve basın tarafından da eleştirilmiştir¹³. Diplomatik yollarla çözüm arayan Osmanlı Devleti siyasal bir yalnızlığa itilince Trablusgarp'ın müdafası bir grup gönüllü Türk subayının bölgedeki yerel direnişi örgütlemesindeki başarısına kalmıştı.

29 Eylül'de 12 gemilik donanması ve yüz bini aşan ordusuyla İtalya Trablusgarp'a geldiğinde burada 5.500 kişilik Osmanlı ordusu vardı. Ve savaş başlayınca Trablusgarp vilayetinin son valisi İbrahim Paşa görevine son verilerek İstanbul'a çağırılmıştı¹⁴.

¹²Ibid., s. 97.

¹³ORHAN (Müge) : *op. cit.*, s. 42.

¹⁴KOLOĞLU (Orhan): *op. cit.*, s. 3.

Bölgede Osmanlı Devletinin yetersizliği Türkler aleyhine olmakla birlikte, güçlü İtalya ordusuna karşı gönüllü Türk subaylarının bölgedeki yerel kabileleri teşkilatlandırarak gösterdiği direniş tek seçenek durumundaydı¹⁵. Ancak askeri gücüne rağmen İtalya, bu direniş karşısında yetersiz kalmasıyla savaşın ilk aylarında prestij kaybetmiş ve bu yüzden Osmanlı adalarına, Beyrut limanına ve Çanakkale boğazına saldırmıştır¹⁶.

İtalya'nın Trablusgarp'a saldırısı basında önemli yer bulmuştur. O dönem Avrupa işlerinden uzak duran ABD basında bile konunun yakından takip edildiği görülmektedir¹⁷. Öyleki yabancı basında Osmanlı Devlet adamlarının Almanların sözüne güvenerek Trablusgarp'ın savunmasını ihmal ettikleri ve geç kalındığı yazılmaktaydı¹⁸. Osmanlı basında ise İtalya'nın cüretkarlığı kınanmış ve Osmanlı Devleti'nin yeterince güçlü ve kararlı hareket etmemesi eleştirilmiştir¹⁹. Osmanlı basında benzer görüşleri paylaşan süreli yayınlardan biri olan Karagöz de bu savaşı yakından takip etmiştir. 1911 Eylül ortalarından itibaren İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik faaliyetlerini sayfalarına taşıyan Karagöz, Eylül 1912'ye kadar elliden fazla karikatürle gelişmeleri okuyucusuna ulaştırmıştır.

Trablusgarp Savaşı'nın Karagöz Karikatürlerine Yansıması

Karagöz karikatürlerinde tüylü şapkasıyla bir insan şeklinde yaratılan İtalyan tipi genellikle dönemin kralı III. Vittorio Emanuele ile tasvir edilmiştir. Çatık kaşlı, bıyıklı, yüzü asabi ve açgözlü bir ruh haliyle tasvir edilen İtalyan genelde çizgili ceket, gömlek, pantolon ve topuklu ayakkabı giyen kısa boylu bir erkek

¹⁵Gönüllü Türk subaylarınca Trablusgarp savunması üç ana bölgeye ayrılmıştır. Trablus komutanlığı Kurmay Albay Neşet, Bingazi Komutanlığı, Kurmay Binbaşı Enver ve Derne Komutanlığı Kurmay Binbaşı Mustafa Kemal idaresinde idi.

¹⁶**ŞİVGİN (Hale):** *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri (Trablusgarp Savaşı'nda Mustafa Kemal Atatürk'le İlgili Bazı Belgeler)*, Ankara, 2006, s. 86-102.

¹⁷"Italy Navy Ready For War", *The New York Times*, September 23, 1911 ile başlayan haberler detaylı olarak savaş sonuna kadar devam etmiştir.

¹⁸"Germany Confused Turkey", *The New York Times*, February 3, 1911.

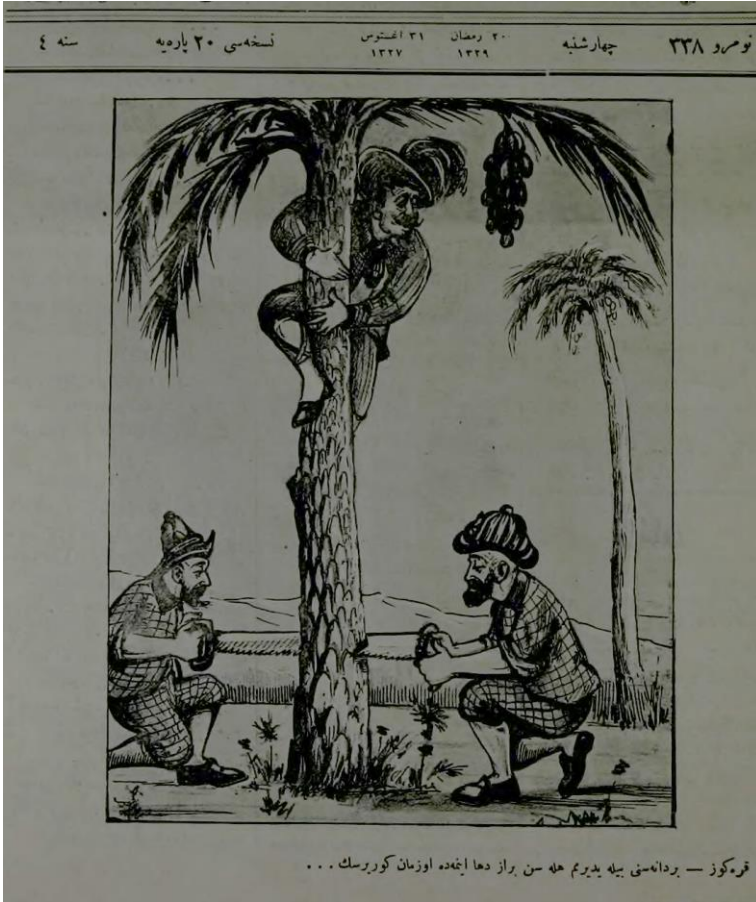
¹⁹**ŞAHİN (Kazım):** *İkdam Gazetesine Göre Trablusgarp Savaşı*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2022, s. 37-39.

olarak Karagöz'ün kendine özgü yarattığı tiplerden biridir. Kamuoyunca ve görsel olarak tüylü şapkasıyla tanınan İtalya ve İtalyan, bazen uzun boğazlı bir çizme olarak resmedilse de domuz, kedi, köpek, iskelet hatta ceset olarak da tasvir edilmiştir. Karikatürlerde her daim başında tüylü şapkasıyla yerini alan İtalya bazen sadece tüylü şapka ile de gösterilmiştir.

Uzun zamandır Osmanlı Devleti sınırları içindeki Trablusgarp bölgesini ele geçirmeyi planlayan İtalya, iç-dış şartları kendi lehine düzenledikten sonra çeşitli bahanelerle işgale giden süreci başlatmıştır. Bu kapsamda isteklerini yerine getirmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağını ele geçirmek isteyen İtalya, bölgedeki sosyal, ekonomik ve askeri girişimleri yanında Eylül 1911'de verdiği notalar ile siyasi adımları da atmıştır. İşgale dair ilki 23 Eylül'de²⁰ verilen İtalyan notasından günler önce Karagöz, İtalya'nın Trablusgarp'a saldıracağını tahmin ederek konuyu 13 Eylül 1911 tarihli karikatüründe açıkça gündeme getirmiştir. Bu karikatürde Karagöz, İtalya'yı tehdit ederek ülkesine ait topraklardan bir hurma tanesi dahi vermeyeceğini söylemektedir. İtalya ise Trablusgarp'ı temsil eden hurma ağacına çıkmıştır. Amacını önceden bilen ve testere ile hurma ağacını kesen Hacivat ve Karagöz'ün yaptıklarına endişe ile bakan İtalyan, yakın zamanda pişman edilecek gibi görünmektedir.

²⁰ŞIVGIN (Hale): *op. cit.*, s. 32.

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

31 Ağustos 1327/ 13 Eylül 1911

Karagöz: Bir danesini bile yedirmem. Hele sen biraz daha inme de o zaman görürsün...

Resmi ültimatom verilmeden önce 20 Eylül 1911’de yayınlanan bir başka karikatürde İtalya’nın isteklerini bilen Karagöz İtalya’yı uyarmaktadır. Karagöz, milletin uyumadığını ve İtalya’ya zırnık dahi vermeyeceğini söylerken etkin davranamayan Osmanlı yönetimini de eleştirmektedir. Zafiyet içindeki Osmanlı’nın topraklarında kaynayan şark kazanından yağlı bir kemik olan Trablusgarp’ı kapıp alan İtalya, dönemin kralı III. Vittorio Emanuele ile tasvir edilirken kazanın başında uyuyan Osmanlı

devlet adamı dönemin sadrazamı İbrahim Hakkı Paşa'dır²¹. Trablusgarp savunması için gerekli tedbirleri almadığı için Meclis-i Mebusan tarafından soruşturma açılan²² İbrahim Hakkı Paşa, savaş başladığında istifa etmiştir.

7 Eylül 1327/ 20 Eylül 1911

-Hazır aşçıbaşı uyumuş. Şuradan yağlı bir kemik aşırabilirsem.

-Hey senyör bana bak! O kazanın nighbanı (gözcüsü) olan millet de uyuyor mu zannettin? Biz adama zırnık bile vermeyiz. (kazanın üzerinde Şark, kemiğin üzerinde Trablusgarp yazılı)

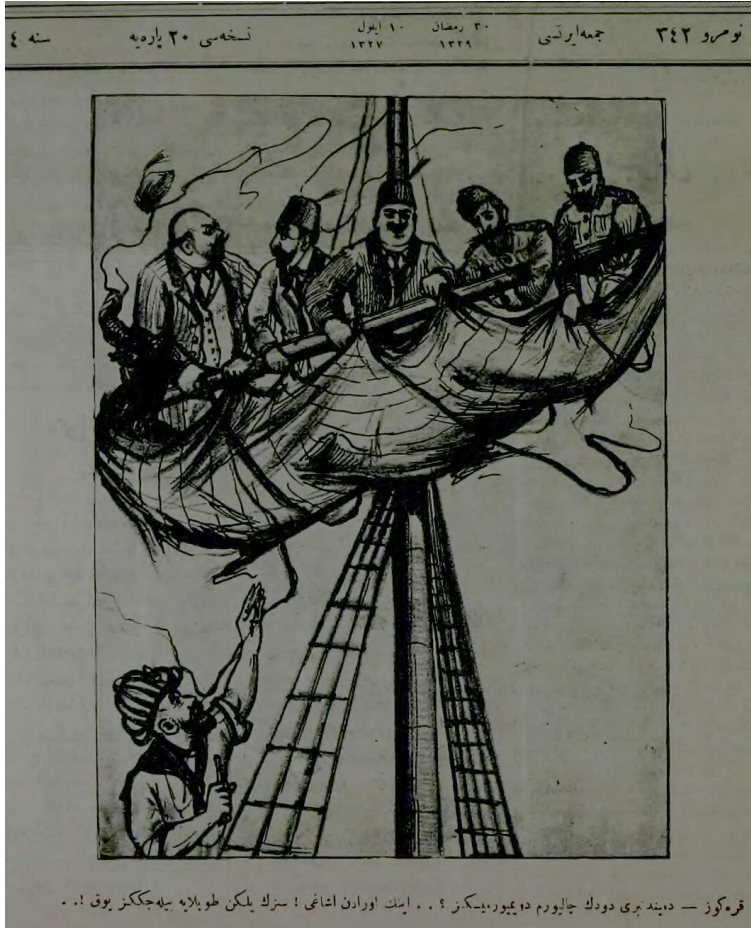
İtalya'nın faaliyetleri karşısında etkin çözümler üretemeyen Osmanlı devlet adamlarını eleştirmeye devam eden Karagöz, 23 Eylül 1911 tarihli karikatüründe bütün uyarılara rağmen harekete

²¹Karikatürün çizildiği tarihlerde Sadrazam ve Hariciye Nazırı olan İbrahim Hakkı Paşa 12 Ocak 1910-30 Eylül 1911 tarihleri arasında V. Mehmet döneminde bu makamda olup, Trablusgarp Savaşı sırasında istifa etmiştir. Yerine gelen Mehmet Said Paşa 22 Temmuz 1912'ye kadar sadrazam olarak görevde kalmıştır.

²²TURAN (Şerafettin): "İtalya", *İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 23, İstanbul, 2001, s. 450. Aynı kaynağın elektronik erişimi için bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/italya> (Erişim Tarihi:10,09.2023)

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

geçmeyen askeri ve idari yöneticileri beceriksizliklerinden dolayı alaya almaktadır. Bu kez bir geminin yelkenini ayarlaması beklenen Osmanlı devlet yöneticileri, Karagöz'ün tüm uyarılarına rağmen birbirleriyle didişmekte ve yelkeni düzeltmek yerine birlikte yelkene zarar verecek şekilde tehlikeli hareketlere kalkışmaktadırlar. İktidarı cesaretle eleştiren bu karikatür, dönemin basın özgürlüğüne ilişkin ipuçları vermekle birlikte, yaklaşan savaşa rağmen kısır siyasi çekişmelerin yarattığı olumsuzlukları milli kaygılarla kamuoyunun gündemine taşıyan önemli bir örnektir.

10 Eylül 1327/ 23 Eylül 1911

Karagöz: Deminden beri düdük çalıyorum duymuyor musunuz? İnin oradan aşağı, sizin yelken toplayabileceğiniz yok.

Savaşı başlatan hareket 28 Eylül 1911'de İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne verdiği ultimatom idi. Karagöz'ün daha bu tarihten önce gündemine aldığı Trablusgarp konusu, Eylül'den itibaren Türk basınında yer edinmeye başlamıştır²³. Kısa süre içinde İtalyan mallarına karşı başlatılan "İttihat-ı Husumet Kampanyası" kapsamlı bir boykota dönüşmüştür²⁴. 28 Eylül 1911'de İtalya, Osmanlı Devleti'nden Trablusgarp ve Bingazi'nin boşaltılmasını istemiş, cevap alamayınca savaş ilan etmiştir. Trablusgarp Savaşındaki saldırılar kadar, İtalya'nın Akdeniz'deki Osmanlı toprağı olan Rodos ve çevresindeki adaları işgal etmeye başlaması Türk basınında büyük üzüntü ve tepki yaratmıştır²⁵.

İtalya için "Bir deniz gezintisi" olarak düşünülen işgal hareketi 1 Ekim 1911'de İtalya birliklerinin Trablus'ta karaya çıkmasıyla başlamıştır. Şehri bombardımana tutarak işgale başlayan İtalya, Trablusgarp'ta ordu ve halkın direnişi ile karşılaşınca işin kolay olmayacağını anlamış ve daha güçlü bir saldırıya hazırlanmıştır. Böylece 4 Ekim'de Tobruk, 6 Ekim Trablus işgal edilmiş, 8 Ekimde Derne'nin işgali başlamış, 20 Ekimde ise Bingazi işgal edilmiştir²⁶. Bu süreçteki Karagöz karikatürlerinde İtalya'nın saldırılarına karşı milli duyguları yansıtan umutlu mesajlar verilmiştir. Örneğin 4 Ekim 1911'deki karikatürde Trablusgarp'ın kaybedilmesine duyulan üzüntü ve öfke, ağzındaki but ile kaçan İtalya'nın köpek şeklindeki tasviri ile verilmiştir.

²³5 Eylül 1911'de Tanin'de "Trablusgarp ve İtalya", 5 Eylül 1911, no. 1082. Ekim ayında ise İkdam gazetesinde yoğunlaşan haberler de benzer içeriklerde idi. Daha geniş bilgi için bakınız: **ŞAHİN (Kazım)**: *op. cit.*

²⁴"İtalya Aleyhinde İttihad-ı Husumet", *Tanin*, 30 Eylül 1327/ 13 Teşrinievvel 1911.

²⁵**İLKBAHAR (Demet)**: *1911-1912 Trablusgarp Savaşı ve Osmanlı Kamuoyu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2009, s. 117.

²⁶**GÜRER (Mümtaz Onur)**: *op. cit.*, s. 109.

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

21 Eylül 1327/4 Ekim 1911

Aman Karagöz ta kafasına indir ki sersemlesin de bıraksın. Köpeğe bak. Hem de en yağlı parçayı kavramış. (etin üzerinde Trablus yazılı)

Trablusgarp'a yapılan saldırılara karşılık veren güçlü bir direnişin varlığından haberdar olan Karagöz, bu durumu 4 Ekim 1911 tarihli ikinci karikatüründe ele almıştır. İtalya'nın vatan toprağı Trablusgarp'tan ayağına keseceğini vurgulayan Karagöz, elindeki balta ile çizme şeklindeki italya'yı tehdit etmekte ve canı sağ oldukça vatan toprağını düşmana vermeyeceğini söyleyerek Türk halkının duygularına tercüman olmaktadır.

21 Eylül 1327/4 Ekim 1911

O murdar mütecaviz ayağını çek. Yoksa bir baltada ikiye bölerim ha. Ben sağ oldukça vatanı senin pay-ı (ayak) tecavüzün altında bırakmam.

Derginin 11 Ekim 1911 tarihli karikatüründe herkesin gözü önünde soyulan Karagöz, bir yandan silahlı ve bıçaklı haydutlara direnirken bir yandan da kendisine yardım etmeyen Avrupalı devletleri uyur vaziyette göstermektedir. Karikatürde Karagöz'ün şapkasını alan, silah çeken ve ceketini çıkaran bu üç haydut İtalyan'dır. Durumu uyuklar vaziyette izleyenler ise Almanya, İngiltere, Fransa ve Rusya'dır. Avrupa devletlerinin kendi çıkarları dolayısıyla İtalya'ya müdahale etmediğini okuyucuya açıkça duyuran bu karikatürde Osmanlı'nın siyasi yalnızlığı ve bu durumun İtalya'nın cüretini arttıran yönleri²⁷ ortaya konulmuştur. Bu tespit sonraki karikatürlerde de sıklıkla dile getirilmektedir.

²⁷M. AYIN: "Avrupa'dan Ne Bekliyoruz", *Yeni İkdâm*, 5 Ekim 1911.

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

28 Eylül 1327/11 Ekim 1911

Yahu bu ne rezalet. Ne kepezelik. Herkesin gözü önünde haydutluk, şekavet olur mu? Dağ başında mıyız be. Heyyy dostlar! Siz de görmüyorsunuz?

İtalya'nın saldırısı üzerine savunma ve direnişe geçen Türk kuvvetleri Trablusgarplıların da desteği ile düşmana karşı mücadeleye girişmişti. Bu direnişi takdirle karşılayan ve dayanışma ruhuna gönderme yapan Karagöz, 18 Ekim 1911 tarihli karikatüründe bir Trabluslu ile konuşmaktadır. Karagöz, Trabluslunun süngüsünün ucunda "leş" dediği İtalyan askerini denize attığı karikatüründe dini bir yaklaşımla "pis" ve "murdar" ifadesini kullanmaktadır. İki milletin ortak değerlerinin yanında ordu ve millet dayanışmasının da yansıtıldığı bu karikatür, yakında düşmanın denize döküleceği inancını taşımaktadır. Zaten 20 Ekim 1911'de önemli noktaları ele geçiren İtalya ayın sonlarında Türk kuvvetleriyle büyük çaplı çatışmalar yaşamış ve bölgedeki direniş

saldırıya dönüşmüştür. İlk düzenli Türk saldırısı 23 Ekimde İtalyan istihkamlarına yapılmış ve halkın da hücumla katılmasıyla İtalya ağır kayıplar vermiştir. Bu başarılı gelişmeler karikatürlere beklenen bir durum olarak yansıtılmıştır.

5 Teşrinievvel 1327/ 18 Ekim 1911

Karagöz: Ya hacı nedir o tüfeğin ucundaki murdar şey?

Trabluslu: Leş.

Karagöz: Leş ise aman durma pisi at.

Kıyıda çakılıp kalan İtalya Trablusgarp içlerine ilerlemek için Ekim ve Kasım ayında saldırılarını arttırmış, direnişi kıramayınca hava saldırılarıyla şehirleri bombalamıştır²⁸. Ekim ayı boyunca

²⁸**KÜÇÜKEFE (Ayhan):** *Avanzade Mehmed Süleyman'ın Trablusgarp ve Devlet-i Aliyye-İtalya Vekai-i Harbiyesi Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Tahlili*

Trablusgarp'taki acımasız saldırıları dünyada ve İslam aleminde büyük huzursuzluk yaratan İtalya, basında eleştirilmiştir. İtalya, "Trablus vahşetini reddediyor"²⁹ olsa da dünya basınında esirleri ve sivilleri katlettiği ve vatanlarını savunan insanların bu haline batının kayıtsız kaldığı haberleri yoğunlaşmıştır³⁰. Osmanlı ve İngiliz gazetecilerin bölgeden verdiği korkunç haberler Kasım ayında da devam etmiştir³¹. 21 Ekim 1911 tarihli karikatürde İtalya'nın başarısızlığının destekçileri tarafından dahi hoş karşılanmadığı bilgisi işlenmiştir. Karikatürde Avrupa devletlerinin sırtını döndüğü İtalya üzgün ve çaresiz görünürken Karagöz, yersiz saldırılarının cezasını çeken İtalya'nın bunu hak ettiğini söylüyor.

(1911-1912), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, 2015, s. 51.

²⁹"Deny Tripoli Atrocities", *The New York Times*, November 13, 1911.

³⁰"Unite Tribes For Holy War On Italy" *The New York Times*, October 28, 1911.

³¹İtalyan vahşetini ele alan eserlerden biri de Avanzade Mehmed Süleyman'ın, Tarbulsgarp ve Devlet-i Aliye-İtalya Vekai-i Harbiyesi adlı eseridir. Eserde Türk ve dünya basınından çok sayıda haber bulunmaktadır. Cf. **AVANZADE M. SÜLEYMAN**: *op. cit.*, s. 52-53.

8 Teşrinievvel 1327/ 21 Ekim 1911

İtalyan: beni yalnız bırakıp öte tarafa dönmek yakışır mı? Hepsi birden döndüler ben şimdi yapayalnız ne yapayım?

Karagöz: oh olsun! hak gayrı fuzuli tecavüzün cezasını çek. İşte öyle kıvrın dur. Hak nerede olsa haktr.

Kasım ayında saldırılarını arttıran İtalya'ya karşı, Enver Bey'in Tobruk'da kuvvet topladığı, Mustafa Kemal Bey'in bazı şeyhleri ve kabileleri teşkilatlandırmak için Calu'ya gittiği ve Trablus ile Bingazi'de kuvvet topladığı bilinmektedir³². Bölgedeki Türk subaylarının örgütlediği bu direniş³³ Seyit Ahmet Şerif Es Sünisi

³²Sünisilerden başka Selamiyeler, Alusiler, Pesaviler gibi pek çok grup Türklerle birlikte geniş bir bölgede İtalya işgaline karşı savaşmaya hazır olduklarını İstanbul'a bildirmişlerdi. Cf. **GÜRER (Mümtaz Onur): op. cit., s. 117.**

³³Trablusgarp'ta etkin şekilde kullanılan gayrinizami harp uygulaması kadim bir Türk savaş taktiğidir. Tarihsel süreçte bozkurt savaş taktiği, eke kurt, kurt oyunu, kurt sürüsü, kıskaç muharebesi, hilal taktiği veya turan taktiği de denilen bu Türk

ve Süleyman El-Baruni gibi isimler de katılmış ve önemli roller üstlenmişlerdi. Bir yıla yakın süre İtalya'nın iç kısımlara ulaşmasını engelleyen bu direniş, Mısır ve Tunus'takinden çok daha güçlüydü³⁴. Çünkü burada Arapların İtalya yanında yer alacağı zannı ters tepmiş, 1835'den beri desteklenen yerli ailelerin Türk geleneklerinden etkilenmesi ve Osmanlı imar çalışmaları³⁵ iki milletin ortak düşmana karşı birlikte hareketini kolaylaştırmıştır.

İtalya saldırıları devam ederken bazı politik gelişmeler yaşanmış ve 7 Kasım 1911'de İtalya'nın ilhak iradesini reddeden Osmanlı Devleti durumu protesto etmiştir. Siyasi çevrelerde etki uyandırmayan bu protestoyla birlikte Trablusgarp ve Bingazi'deki direniş sertleşmeye başlamıştır³⁶. Bölgede direnişin örgütlendiği ve işgale karşı savaşıldığı bir dönemde Karagöz, 8 Kasım 1911'deki karikatüründe haydutluk yapan İtalya donanmasının Akdeniz'de ancak köpek balığı avlayacağını söyleyerek düşmanı tahkir etmektedir. Aynı sayıda yer alan ikinci bir karikatüründe Karagöz, İtalyanları bir domuz sürüsüne benzetmektedir. İtalyan işgaline son verileceğine dair inançla, kutsal topraklara ayak basan düşman domuzunu denize döken Karagöz, bir kısmını denize döktüğü bu sürünün geri kalanını da sürmektedir.

taktiksel manevralarıyla, az bir kuvvetle kritik arazilerde güçlü kuvvetlere karşı başarılı muharebe edilebilmektedir. Cf. **ASLAN (Mehmet)**: *Trablusgarp Harbi'nde Osmanlı Gayrinizamî Harp Uygulaması*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 217.

³⁴**ORHAN (Müge)** : *op. cit.*, s. 60.

³⁵**ELGHAWİ (Haitham Mohamed)**: *op. cit.*, s. 20.

³⁶**ŞAHİN (Kazım)**: *op. cit.*, s. 43.

26 Teşrinievvel 1327/ 8 Kasım 1911

Karagöz: Korkak haydutlar. Bundan sonra o güvendiğiniz donanmanız ile işte böyle köpek balığı avlayın.

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

قره کوز — بومقدس طور اغه سزک اباغکزی باصديرمام . اينته هکزی بوبله دکزه دوکرم . . .

26 Teşrinievvel 1327/ 8 Kasım 1911

Karagöz: Bu mukaddes toprağa sizin ayağınızı bastırmam. İşte hepinizi böyle denize dökerim.

Trablusgarp'ta yaşananların dünya basınına Müslümanlara yönelik saldırı olarak yansıdığı bu dönemde Türk basınında yer alan birlik ruhuna Afganistan Emiri, Mısır ve Hint Müslümanlarının maddi destekleri güç katmıştır³⁷. Bu ortamda kutsal vatan toprağı olarak görülen Trablusgarp'ın bağımsızlığı için savaşan gönüllü Türk subaylarının gayreti yerli halk tarafından şükranla karşılanmıştır³⁸. 15 Kasım 1911 tarihli karikatürde iki milletin bu işbirliği vurgulanmaktadır. Bu karikatürde Karagöz yerliler ile birlikte “çöp” olarak resmedilen İtalyanları gayretle denize süpürür şekilde gösterilmiştir.

³⁷AVANZADE M. SÜLEYMAN: *op. cit.*, s. 140.

³⁸GÜRER (Mümtaz Onur): *op. cit.*, s. 115.

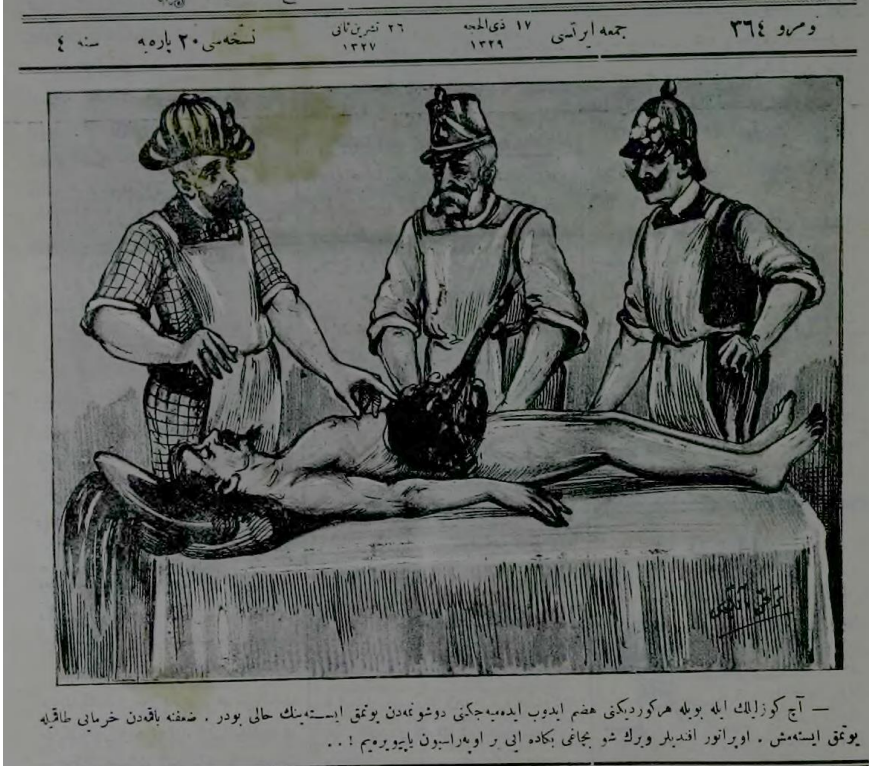
2 Teşrinisani 1327/15 Kasım 1911

Haydi ya ah gayret Hacivat şurada biraz süprüntü daha kaldı. Onları da birkaç süpürge de ativerelim.

İtalya Trablusgarp'ta hedefine tam olarak ulaşamayınca harp sahasını büyütme yoluna gitmiştir³⁹. Böylece on iki adaya saldırma planı yapmış, Yemen'deki isyanı körüklemiş, Beyrut'u bombalamış ve Çanakkale boğazına saldırmıştır. Antlaşmaya zorlamak istediği Osmanlı'nın topraklarına yönelik İtalya'nın bu saldırılarının büyük devletleri de rahatsız edeceği düşüncesi Karagöz'e konu olmuştur. Saldırıların planlandığı dönemde çizilen 9 Aralık 1911 tarihli karikatürde, aç gözlülüğünden dolayı mahvolan İtalya'nın büyük devletler tarafından karnının açılması, onun yaklaşan kötü sonuna bir göndermedir. Burada zayıflığına bakmadan Trablusgarp hurmasını yemeğe çalışan İtalya'nın ne hale geldiği ve Avusturya

³⁹AVANZADE M. SÜLEYMAN: *op. cit.*, s. 114.

ve Alman Cerrahların da yardımıyla şiddetli bir ameliyata tabi tutulması gerektiği anlatılmaktadır.

26 Teşrinisani 1327/9 Aralık 1911

Açgözlülük ile böyle her gördüğünü hazım edip edemeyeceğini düşünmeden yutmak isteyeninin hali budur. Za'fına (zayıflık) bakmadan hurmayı takımıyla yutmak istemiş. Operatör efendiler verin şu bıçağı bana da iyi bir operasyon yapivereyim.

Ocak 1912'de İtalya bölgeye saldırılarını daha da arttırmış ancak direnişi kıramamış hatta birlikleri kayıplar vermişlerdi⁴⁰. Trablusgarp'taki başarısızlık üzerine savaş alanını genişletmek isteyen İtalya, 1912 yılı başlarında Beyrut limanını bombalamaya karar vermiş, Yemen'deki isyanı iyice körükleyerek Osmanlı Devleti'ni hayli meşgul etmiştir⁴¹. Bu durumu Karagöz 10 Ocak 1912 tarihli karikatürde beslediği yılanın kendisini ısıracağını

⁴⁰KOLOĞLU (Orhan): *op. cit.*, s. 32.

⁴¹GÜRER (Mümtaz Onur): *op. cit.*, s. 134.

söylediği İtalya'nın acıklı durumuyla ele almıştır. Karagöz, yaza kadar durumun daha da kötüleşeceği mesajını verdiği İtalya'ya uyardı.

28 Kanunvevel 1327/ 10 Ocak 1912

Karagöz: dur bakalım daha bir şey değil. Hele yaz gelsin de ben sana gösteririm. Sen bunları uzaktan görüyor da makarna zannediyordun değil mi?

İtalya'ya müdahale etmesi beklenen devletlerin aslında İtalya'ya destek verdiğini bilen ve bunu beyhude bir davranış olarak gören Karagöz, 31 Ocak 1912 tarihli karikatüründe leş haline gelen İtalya'nın ne kendisine ne de Avrupalı devletlere hayrı olmadığını söylemektedir. Çünkü Ocak ayında İtalya güçleri hala kıyılarından içeri pek girememişti. Örneğin işgal Trablusgarp'ın 17 m iç kısmına Ayn Zara'ya kadar yayılmış, bu durum Avrupa kamuoyunda ve işgali destekleyen siyasi çevrelerde olumlu karşılanmamıştı⁴².

⁴²Ibid., s. 124.

18 Kânunusani 1327/ 31 Ocak 1912

Karagöz: azizim o leşi beyhude taşıyorsunuz. Bu zahmetiniz pek boşunadır. Artık ondan size hayır gelmez.

Ne yapalım öyle olduğunu biz de biliyoruz ama aramızda ittifak var.

Şubat 1912'de İtalya'nın Beyrut limanını bombalaması Avrupalı devletlerin İtalya'ya tepki göstermesinden ziyade bir barış antlaşması yapılması için Osmanlı Devleti'ne baskı yapılmasına neden olmuştur⁴³. Karagöz, 28 Şubat 1912 tarihli karikatüründe ansızın saldırıya uğrayan sakinleriyle Beyrut'u adeta resmederken, savunmasız bir limana yapılan saldırıyı zafer olarak değerlendirenleri kınamıştır.

⁴³ORHAN (Müge) : *op. cit.*, s. 67.

15 Şubat 1327/ 28 Şubat 1912

Bravo... Kumandanlar doğrusu şu fütuhata karşı şampanya hakkınızdır.

Beyrut limanı bombardımanı ile Osmanlı'yı barışa ikna edemeyen İtalya, Trablusgarp'ta 5 Mart 1912'de Osmanlı kuvvetleri karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca savaş boyunca İtalya'nın propaganda ve asılsız haberlerine ve yoğun kara, deniz ve hava saldırılarına rağmen Trablusgarp'ta ilerleyememesi ve Türklerle Arapları karşı karşıya getirememesi gibi başarısızlıkları İtalya kamuoyunda hoşnutsuzluk yaratmıştır⁴⁴. Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde İtalya'nın başarısızlığını ele alan 6 Nisan 1912 tarihli karikatürde keyifle piposunu yakıp dinlenen Karagöz, öfkeli İtalyan'ın Akdeniz hakimiyeti ve sömürgecilik hayalleriyle alay etmektedir. Trablusgarp ve Bingazi'de ancak top menzilerindeki bir alanda kalıp, ilerleyemeyen

⁴⁴ KÜÇÜKEFE (Ayhan): *op. cit.*, s. 73.

İtalyan topçusunun kızgınlığını yansıtan karikatür, İtalya'nın hava saldırısında olduğu gibi karada da başarısız olacağını ve yine hezimete uğrayacağını tekrarlamaktadır.

24 Mart 1328/ 6 Nisan 1912

Karagöz: Gel keyfim gel. İtalyanın tayyareleri vatandaşlarımıza ev, topları da ancak çubuğuma ateş olurken dünyada benden daha rahat kimse mi olur?

Başarısız girişimlerinden sonuç alamayan İtalya, bu kez Çanakkale boğazına doğru harekete geçmiştir⁴⁵. 18 Nisan 1912'de başlayan Çanakkale bombardımanı üzerine Osmanlı Devleti boğazları kapatmış ve İtalya'nın bu başarısız girişimi Osmanlı Devleti'ne yeni sorunlar yaratmıştır. Örneğin Sadrazam Sait Paşa istifa etmiş, ittihatçıların seçime hile karıştırmaları sorunları ve iç çekişmeler yanında İngiltere ve Rusya boğazların açılması için

⁴⁵ŞIVGIN (Hale): *op. cit.*, s. 98-99.

baskıda bulunmuşlardı⁴⁶. Bu gelişmeler olurken Osmanlı Devleti'nin güçlü ve yenilmez olduğunu, büyük cüssesiyle rahat oturan bir Türk ve onun rahat tavrıyla ele alan Karagöz, Türklerin Trablusgarp'tan ayağını kesmeye çalışan İtalya'nın beyhude saldırılarını alaya almaktadır. Karagöz'ün 17 Nisan 1912 tarihli bu karikatüründe İtalya'nın başını yakması, bir eliyle sigarasını tütürürken bir eliyle de İtalyan'ın kafasına yumruk indiren Türk'ün, bir ayağıyla da İtalyan'ın omzunu çökerttiği görülmektedir. İtalya'nın yaptığı hatayı hala anlayamamasına hayret eden Karagöz, düşmanın arsızlığını da yüzüne vurmaktadır.

4 Nisan 1328/ 17 Nisan 1912

İtalyan: İmdat imdat! Türk bana ayağını kestirmiyor.

Karagöz: Hem tecavüz hem imdat ha, arsızlığın bu derecesine bilmem ne demeli? (fesli kişinin elinde Türk, ayağında Trablus yazılı, yerdeki adamın şapkasında İtalyan yazılı)

⁴⁶GÜRER (Mümtaz Onur): *op. cit.*, s. 129,131.

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

Çanakkale'deki saldırılarında başarı elde edemeyen İtalya'nın durumu 24 Nisan 1912 tarihli karikatürde havada uçan İtalyan'ın dehşet içindeki görüntüsü ile ele alınmıştır. Mabadında 1328 (içinde bulunulan yıl 1912) yazılı bir top mermisiyle denizin üzerinden havalandırılan İtalyan'a Karagöz düşmanı tam yerinden vurduk demektedir.

11 Nisan 1328/24 Nisan 1912

Karagöz: Siz, Trablus'a attığımız güllelere muharebeye başlamadan on sene evvelki tarihi koymuştunuz. Halbuki biz işte böyle derhal tarih koyar ve düşmanımızı tam yerinden vururuz.

Saldırılarında başarısız olup itibarını kaybeden İtalya'nın aç gözlülüğü yüzünden hezimete uğradığı ve daha da kötü duruma düşeceğini sıkça belirten Karagöz 4 Mayıs 1912'de iki ayrı karikatürle düşmanını tahkir etmiştir. İlk karikatürde "haydut herif" dediği açgözlü İtalya'yı "o senin ağzının lokması değil" diyerek uyararak Karagöz, büyük bir lokma olarak görülen Trablus'un onun ağzını yırtacağını söylemekte ve İtalyan'ın koluna bağlı elindeki ipi çekmektedir. Trablusgarp ile olan bağlantıyı iple

gösteren Karagöz bölgede Osmanlı Devleti'nin kontrolünün varlığını düşmana hatırlatmaktadır. Aynı tarihli ikinci karikatürde denizde suyun üzerinde kalan İtalyan şapkalarını, yeni türeyen kof ve zehirli bir mantara benzeten Karagöz, denize dökülmüş düşman şapkalarından büyük bir mantar tarlası oluştuğunu söylemektedir. Karagöz, düşmanın Akdeniz'de ancak köpek balıklarına yem olduklarını ve olacaklarını tekraren belirtmektedir.

21 Nisan 1328/ 4 Mayıs 1912

Karagöz: o senin ağzının lokması değil, ağzını yırtar. Bırak haydut herif.
(lokmanın üzerinde Trablus yazılı)

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

21 Nisan 1328/4 Mayıs 1912

Hacivat: Ne o Karagöz, orası mantar tarlası mı?

Karagöz: evvelden yok idi ama geçen gün zuhur etti. Fakat hem kof hem zehirli. Alt taraflarını köpek balıkları yemiş başları suyun üzerinde kalmış.

Karada olduğu gibi denizde de başarısızlık yaşayan ve sonuç alamayan İtalya, Osmanlı hakimiyetindeki Rodos ve 12 adaya yöneldi. 24 Nisan 1912’de başlayan işgal Osmanlı donanmasının müdahale edememesi ile genişledi ve 5 Mayıs’ta Rodos İtalya’nın eline geçti. Diğer adaların işgali 20 Mayıs’a kadar tamamlandı⁴⁷. Böylece Rodos ve Batnoz, Lipso, Kilimli, İstanköy, İstanpulya, İncirli, İlyaki, Sömbeki, Kerpe, Herki ve Kaşot adaları⁴⁸ İtalya’nın saldırısına maruz kaldı. Mayıs başında Türk kuvvetleri Lebde Harabelerinde yaptıkları savaşta İtalyanlara ağır darbe vurmuş⁴⁹ olsa da adalar elden çıkmıştır. Böyle bir ortamda İtalya’nın adalara

⁴⁷HAYTA (Necdet): “Rodos ile 12 Ada’nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, V, Ankara, 1994, s. 135-137.

⁴⁸KÜÇÜK (Cevdet): “On iki Ada”, *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/oniki-ada> (Erişim tarihi: 30.08.2023)

⁴⁹KÜÇÜKEFE (Ayhan): *op. cit.*, s. 80

ilişkin saldırıları, 18 Mayıs 1912 tarihli karikatürde ele alınmıştır. Karagöz, “masum adalara” hücum eden “sefil İtalya’yı” kendi iç sorunlarıyla gündeme getirmiştir. Karagöz, daha kendi iç sorunlarıyla başa çıkamayan İtalya’nın adalara ve Trablusgarp’a saldırmamasına ona büyük sorunlar yaratacağını öngörmektedir. İtalya’nın adalarda tutunamayacağını ve Trablusgarp’ta başarı sağlayamayacağını tekrarlamaktadır.

5 Mayıs 1328/ 18 Mayıs 1912

Karagöz: İşte kendi karnını temizlemeden masum adalara hücum edenlerin hali budur. Ey sefil İtalyan! Sen daha midendeki bu ihtilalleri hazım etmeden Trablusgarp’ı da mı yutmak istiyorsun!...

Tüm çabalarına rağmen Trablusgarp’ta kıyı şeridinden fazla içeri ilerleyemeyen İtalya’nın durumu Osmanlı basınında ve kamuoyunda memnuniyetle karşılanmıştı. Benzer duygu Karagöz karikatürlerinde sıklıkla dile getirilen bir konu olmakla birlikte, 22 Mayıs 1912 tarihli karikatürde İtalya’nın başarısız Trablusgarp işgaliyle yine alay edilmektedir. Bu karikatürde ağzının suyu akan

bir tazı şeklinde resmedilen İtalya, üzerinde Trablus yazılı ete iç geçirerek bakar vaziyettedir. Şişi çeviren Karagöz, canı çektiği halde kendini ateşe atamayan İtalya karşısında Trablusgarplılarla birlikteliğini bu karikatürde göstermektedir.

Karagöz: Ya ahi vurma bırak, vakıa hınzırın ağzının suyu akıyor ama ateşe girebilir mi hiç. İşte öyle karşıdan hırlar durur. (etin üzerinde Trablus yazılı)

Türk basınında başarısızlıklarıyla ele alınan İtalya kendi basınında adaların işgalini bir zafer olarak ilan etmekteydi. İtalya'ya yeni adaların işgali için cesaret veren bu durum, İngiltere başta olmak üzere Akdeniz'de çıkarı olan büyük devletlerce hoş karşılanmamıştır⁵⁰. Böylece bu isteğinden vazgeçmek durumunda kalan İtalya'nın aciz hali 29 Mayıs 1912 tarihli karikatüre konu olmuştur. Karagöz'ün zafer naraları atan İtalya basınına da cevap

⁵⁰GÜRER (Mümtaz Onur): *op. cit.*, s. 140.

niteliğindeki bu karikatüründe ayakta duramayan, mahvolmuş halleriyle birbirine güçlkle tutunmaya çalışan İtalya zabitlerinin gerçek durumunu görmeyen İtalya basınının kendilerini muzaffer görmesini alaya almaktadır.

16 Mayıs 1328/29 Mayıs 1912

İtalyan zabiti: Gayret evlatlarım, bütün Roma gazeteleri bizim muzaffer olduğumuzu temin ediyorlar.

Karagöz: Görenler Allah için söylesinler.

İtalya'nın durumunu gören Avrupa siyasi çevreleri Şubat ayında beri iki devleti barışa yönlendirmek istemiştir⁵¹. 16 Nisan 1912'de Osmanlı Devleti'ne barış için görüş sorulmuş, 23 Nisan 1912'de Osmanlı Devleti barışın ancak İtalya'nın Trablusgarp ve Bingazi'yi işgalden vazgeçmesi ve askerini çekmesi ile mümkün

⁵¹ŞAHİN (Kazım): *op. cit.*, s. 59.

olabileceği cevabını vermiştir. İtalya'nın kabul etmediği bu şartlara rağmen 18 Haziran 1912'de büyük devletlerin arabuluculuğu ile 12 Temmuzda Lozan'da resmi olmayan görüşme talep edilmişti.⁵² Barış görüşmeleri sürecinde de Trablusgarp'taki gelişmeleri takip eden Karagöz, iyice belirginleşen Balkan sorunuyla konuyu ilişkilendirmiş ve büyük devletlerin tavrını eleştirmiştir. Barış çağrısı yapan büyük devletlerin girişimlerini 5 Haziran 1912 tarihli karikatüründe ele alan Karagöz, konferans masasında oturmakta ve tarafları sulha davet etmektedir. Karagöz, Türk tarafının barışa yanaştığı halde İtalya ve Avrupa devletlerinin yeterince istekli ve kararlı olmadıklarını masanın altında saklanan Rusya, Yunanistan, Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere ile göstermektedir.

23 Mayıs 1328/ 5 Haziran 1912

⁵²ORHAN (Müge) : *op. cit.*, s. 77.

Karagöz: hey arkadaşlar! Hem bağıriyor hem de kaçıyorsunuz, işte konferans masası meydana, kim güveniyorsa gelsin. (masanın üzerinde konferans masası yazılı)

İki ülke arasında barış görüşmelerinin sağlanmasına yönelik Avrupalı devletlerin gayretlerini maksatlı ve taraflı bulan Karagöz bu durumu 12 Haziran 1912 tarihli karikatüründe tekrar ele almıştır. Burada Osmanlı'ya hücum eden İtalya, Avrupa devletleri tarafından durdurulmaya çalışılırken aslında kısmen de desteklenmektedir. Bunu fark eden Karagöz, "İtalyan içeriye girecekmiş de Avrupalılar bırakmıyormuş" diyerek samimiyetsizliklerini ortaya koyarken, İtalya'ya boyunun ölçüsünün verileceğini söylemektedir. Elindeki sopayla bunun nasıl gerçekleştirileceğini de gösteren Karagöz, barış görüşmelerine atıl yapmaktadır.

30 Mayıs 1328/ 12 Haziran 1912

Karagöz: İtalyan içeriye girecekmiş de Avrupalılar bırakmıyormuş. Bırakın efendiler, bırakın gelsinler de boyunun ölçüsünü alsın. Biz ördek gibi denizde değil aslan gibi karada kendimizi gösteririz.

Barış görüşmelerine ilişkin Osmanlı Devleti'nin önerisi, 13 Ağustos 1912'de İsviçre'de toplanan ve 27 Ağustosa kadar süren Türk-İtalyan delegelerin görüşmelerinde sunulmuş ve Türk önerileri reddedilmiştir. Buna rağmen Ekim başından itibaren Balkan Savaşları Osmanlı Devleti'nin durumunu zorlaştırmış ve Karadağ, Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi üzerine İtalya ile hemen bir barış yapılması önem kazanmıştır⁵³.

Savaş sürecinde İtalya'nın ısrarcı istekleri, Avrupalı devletlerin İtalya'yı desteklemeleri ve Osmanlı siyasi yalnızlığını bilen Karagöz'ün İtalya'nın Akdeniz'de başarısız olacağını ve boş tehditler savurduğunu tekrarladığı görülmektedir. 19 Haziran 1912 tarihli karikatüründe Trablusgarp'ı ele geçiremeyen İtalyan askerlerinin gayretle çalışarak Akdeniz'i doldurup Afrika'yı İtalya ile birleştirmesi gibi hayali bir yola gitmesini öneren Karagöz İtalya'nın ancak böyle bir şekilde ilerleyebileceğini söyleyerek alay etmektedir. 6 Temmuz 1912 tarihli karikatüründe ise başarısız İtalya'nın boş tehditler savurmasını eli cebinde izleyen sakin Türk'ün tavırla sayfasına taşıyan Karagöz, düşmana dair aynı görüşleri sürdürmektedir. Barış arayışları devam ederken 18-19 Temmuz 1912'de ikinci kez Çanakkale'ye saldıran İtalya'nın Osmanlı Devletini sıkıştırması⁵⁴ Karagöz'ün 20 Temmuz 1912 tarihli karikatürüne yansımıştır. Burada bölgedeki İtalya donanmasını oyuncağa benzeten Karagöz, İtalya ve destekçisi devletleri başka bir yerde oynamalarını öğütleyerek bölgeden kovmaktadır.

İtalya, 28 Haziran 1912'de üçlü ittifakı yenileyerek Almanya ve Avusturya'nın desteğini alarak Trablusgarp'taki durumunu sağlamlaştırırken saldırılarına da devam etmiştir. Aynı zamanda Avusturya Bosna Hersek'de, İngiltere Mısır'da ve Rusya Balkanlarda, Almanya ise Akdeniz'de faaliyet içinde idi ve siyasi dengeler İtalya lehine görünmekteydi. Bütün bunların yanında savaşın uzaması Osmanlı maliyesini etkilemiş, adaların elden çıkması ve Balkanlarda savaş tehlikesinin belirmesi Osmanlı devlet adamlarını barış görüşmelerine zorlamıştır. Nihayet Ekimde iki tarafın delegeleri bir antlaşma protokolü imzalamış ve 18 Ekim

⁵³ GÜRER (Mümtaz Onur): *op. cit.*, s. 154

⁵⁴ ŞIVGIN (Hale): *op. cit.*, s. 112-113.

1912’de 11 maddelik Uşi (Ouchy) Antlaşması kabul edilmiştir⁵⁵. Böylece 1 yıl 16 gün süren Trablusgarp Savaşı 18 Ekim 1912’de Uşi Barış Antlaşmasıyla bitmiş, Kuzey Afrika’daki hakimiyeti son bulan Osmanlı Devleti, on iki adayı da bu antlaşma ile kaybetmiştir⁵⁶. 16 Ekimde İtalya kralı Trablusgarp ve Bingazi’de genel af ilan etmiş, 4 Aralıkta İtalya parlamentosu, 14 Aralıkta ise İtalya senatosu tarafından onaylanan antlaşma 16 Aralıkta kanun haline getirilmiştir. Osmanlı Devleti ise bölge halkının tepkisinden çekindiği için antlaşma metninin ilanını geciktirmiş⁵⁷, bölge ahalisi antlaşma yapıldığını İtalyanlardan öğrenmiştir.

Trablusgarp ve Bingazi’yi tam bir İtalyan sömürgesine dönüştüren bu antlaşmayı Rusya, Avusturya, Almanya, İngiltere ve Fransa bir hafta içinde tanımışlardır⁵⁸. Antlaşmaya giden süreçte İtalya’nın Trablusgarp’taki faaliyetlerini yakından takip eden Karagöz’de konuya ilişkin son karikatür 24 Ağustos 1912 tarihlidir. Bu karikatüründe iskelet haline gelen İtalya’ya ağzındaki Trablusgarp yazılı puro yüzünden dudağının bile çürüdüğünü söyleyen Karagöz, yaptıklarının ona tat ve keyif vermeyeceğini söylemektedir.

⁵⁵**GÜRER (Mümtaz Onur):** *op. cit.*, s. 155-158.

⁵⁶**BAYUR (Yusuf Hikmet):** *Türk İnkılabı Tarihi, II/1*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1983, s. 227.

⁵⁷**ORHAN (Müge) :** *op. cit.*, s. 88

⁵⁸**KURTCEBE (İsrafil):** *op. cit.*, s. 218-219.

Karagöz mizah dergisinde yayınlanan karikatürlere göre Trablusgarp savaşı

11 Ağustos 1328/24 Ağustos 1912

Karagöz: Sende o çiğarayı içecek dudak kalmamış nafile uğraşma, lezzet duyamazsın. (puro üzerinde Trablusgarp yazılı)

Sonuçta Balkanlardaki gelişmeler Osmanlı Devletini zor durumda bıraktığı için İtalya ile antlaşma yapılmış ve Karagöz Eylül ayından itibaren Balkanlar konusuna ağırlık vermiştir. Balkanlarda başlayan savaş üzerine Ekim başında Trablusgarp'taki Türk subaylarından bir kısmı bölgeden ayrılmış bir kısmı burada kalarak İtalya işgaline karşı yerlilerle birlikte direnişe devam etmişlerdir. Ancak burada direnişe devam eden Türk zabıtları İtalya'nın baskısıyla Osmanlı tarafından asi ilan edilmişlerdir. Tüm bunlara rağmen Türk subaylarının yerli halkı eğitmesi ve genç Arap komutanlar yetiştirmesinin de etkisiyle bölgede direniş uzun yıllar devam etmiştir⁵⁹. Yani Uşi Antlaşmasıyla 18 Ekim 1912'de savaş

⁵⁹KOLOĞLU (Orhan): *op. cit.*, s. 30, 50.

hukuken bitmiş ise de fiili olarak 1917'ye kadar sürmüş ve İtalya ancak 1932'de Libya'da kontrolü sağlayabilmiştir⁶⁰. 1942 yılına kadar İtalya sömürgesi olan Trablusgarp, II. Dünya Savaşında İtalya-Alman hareket üssü olarak kullanılmış ve 1943'de İngiliz işgaline girmiştir. Barış imzalanınca Trablusgarp ve Bingazi İngiliz, Fizan Fransız idaresine verilmiş, 21 Kasım 1949'da Birleşmiş Milletlerin Libya'nın Trablus, Bingazi ve Fizan'dan oluşan bağımsız bir devlet olmasını kabul etmesiyle 24 Aralık 1951'de Kral İdris es-Sünisi idaresinde bağımsız Libya Devleti kurulmuştur⁶¹.

Sonuç olarak 1911'de Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki son toprak parçasına göz diken İtalya'nın sömürgeci amaçlarla başlattığı savaş bir yılı aşkın devam etmiş ve antlaşmaya rağmen Trablusgarp'ı on yıllarca huzursuz etmiştir. Bu savaştan sonra Afrika ve Akdeniz'deki gücünü, adaları ve itibarını kaybeden Osmanlı Devleti, Balkanlarda da yenilmiş ve I. Dünya Savaşı ile yıkılmıştır. İtalya'nın Trablusgarp üzerindeki faaliyetlerine ilişkin çok sayıda çalışma olmakla birlikte savaşı mizahi üslupla ele alan karikatürler dönemin görsel tanıkları olarak önemli birer tarihi kaynaktır. Bu yönüyle 1908'den itibaren yayınlanan Karagöz karikatür dergisi dönemin sosyal, iktisadi, politik ve askeri gelişmelerini yakından takip eden, öngörü gücü yüksek, zor koşullara rağmen metanetini koruyan ve milli heyecanını kaybetmeyen bir süreli yayındır. Derginin ele aldığı konulardan biri olan Trablusgarp'ta İtalya'nın faaliyetlerine dair elliden fazla karikatür bulunmaktadır. Bu karikatürlerde İtalya'nın aç gözlülükle yaptıklarının olumsuz yönleri, Türkler karşısında yenilecekleri, hava, kara ve deniz üstünlükleriyle övünseler de Trablusgarp'ta hedeflerine ulaşamayacakları, bölgedeki halkı birbirine karşı kışkırtmakta başarısız olacağı gibi çıkarımlarda bulunmuştur. Ayrıca Avrupalı devletlerin İtalya'ya verdikleri desteği fark eden Karagöz, Osmanlı devletini siyasal bir yalnızlığa sürükleyen bu ortak düşmanın Akdeniz'de olduğu gibi Balkanlarda da Osmanlıya karşı birleştiklerini çeşitli karikatürlerinde okuyucusuyla paylaşmıştır.

⁶⁰GÜRER (Mümtaz Onur): *op. cit.*, s. 160.

⁶¹ORHAN (Müge) : *op. cit.*, s. 93.

Kaynaklar

- “Deny Tripoli Atrocities”, *The New York Times*, November 13, 1911.
- “Germany Confused Turkey”, *The New York Times*, February 3, 1911.
- “Italy Navy Ready For War”, *The New York Times*, September 23, 1911.
- “İtalya Aleyhinde İttihad-ı Husumet”, *Tanin*, 30 Eylül 1327/ 13 Teşrinievvel 1911.
- “Trablusgarp ve İtalya”, *Tanin*, 23 Ağustos 1327/ 5 Eylül 1911.
- “Unite Tribes For Holy War On İtaly” *The New York Times*, October 28, 1911.
- AGBİLİ (Farak)** : *Trablusgarp’ın İtalya Tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti’nin Tutumu*, Karabük Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karabük, 2019.
- ALWARSHFANİ (Jomma Gh Daw)**: *Osmanlı Son Döneminde Trablusgarp Vilayetinde Eğitim Faaliyetleri (1835-1911)*, Kastamonu Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kastamonu, 2022.
- ASLAN (Mehmet)**: *Trablusgarp Harbi’nde Osmanlı Gayrinizami Harp Uygulaması*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- AVANZADE MEHMET SÜLEYMAN**: *Trablusgarp ve Devlet-i Aliye –İtalya Vaka-i Harbiyesi*, Tarihsiz, Cihan Matbaası.
- BAYUR (Yusuf Hikmet)**: *Türk İnkılabı Tarihi*, II/1, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1983.
- ELGHAWİ, (Haitham Mohamed)**: *The Waqf Buildings in Tripoli in 1835-1911*, Doctoral Thesis, Karabük Üniversitesi, Karabük, 2019.
- GÜRER (Mümtaz Onur)**: *İtalyan Krallığı’nın Doğu Akdeniz Politikası (1861-1913)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2007.
- HAYTA (Necdet)**: “Rodos ile 12 Ada’nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, V, Ankara, 1994, 135-137.
- İLKBAHAR (Demet)**: *1911-1912 Trablusgarp Savaşı ve Osmanlı Kamuoyu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2009.

- KILIÇASLAN (İbrahim)**: *Ottoman Intervention in Tripoli (1835) and the Question of Ottoman Imperialism in The 19th Century*, Sabancı Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- KOLOĞLU (Orhan)**: *Trablusgarp Savaşı ve Türk Subayları 1911-1912*, Ankara, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, 1979.
- KÜÇÜK (Cevdet)**: “On iki Ada”, *İslam Ansiklopedisi*; <https://islamansiklopedisi.org.tr/oniki-ada> (Erişim tarihi. 30.08.2023)
- KÜÇÜKEFE (Ayhan)**: *Avanzade Mehmed Süleyman’ın Trablusgarp ve Devlet-i Aliyye-İtalya Vekai-i Harbiyesi Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Tahlili (1911-1912)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, 2015.
- KURTCEBE (İsrafil)**: *Türk İtalyan ilişkileri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- M. AYIN**: “Avrupa’dan Ne Bekliyoruz”, *Yeni İkdam*, 22 Eylül 1327/5 Ekim 1911.
- ORHAN (Müge)**: *Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2010.
- ÖZDAĞ (Abdullah)**: *Trablusgarp Vilayetinde İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapı (1876-1911)*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014.
- ŞAHİN (Kazım)**: *İkdam Gazetesine Göre Trablusgarp Savaşı*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2022.
- SAKA (Özge)**: *Karagöz Dergisine Göre Avrupa Devletleri Balkan ve Trablusgarp Sorunu (1908-1913)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2018.
- ŞIVGIN (Hale)**: *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri* (Trablusgarp Savaşı’nda Mustafa Kemal Atatürk’le İlgili Bazı Belgeler), Ankara, 2006.
- TURAN (Şerafettin)**: “İtalya”, *İslam Ansiklopedisi*, 23, 450, İstanbul, 2001; <https://islamansiklopedisi.org.tr/italya> (Erişim tarihi. 30.08.2023)